

Μια φορά κι έναν καιρό ένας αγγειοπλάστης...

Κείμενα: Μαρίνα Πλατή
Επιμέλεια: Μαρίνα Πλατή, Ελένη Μάρκου

Σχέδια: Μιχάλης Καλλιμόπουλος
Καλλιτεχνική Επιμέλεια: AltSys
Διαχωρισμοί-Φιλμογράφιση: Δ. Πλέσσας
Εκτύπωση: Τσάκος-Μπένου-Καμαράδου

Φωτογραφία αγγειοπλάστη στο εξώφυλλο: Ελένη-Φαίη Σταμάτη

Χορηγός: Ίδρυμα Κυκλαδικής Τέχνης

ISBN: 978-960-7064-67-7

© Ίδρυμα Ν. Π. Γουλανδρή - Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης - Εκπαιδευτικά Προγράμματα, 2007

Μια φορά κι έναν καιρό ένας αγγειοπλάστης...

ΜΑΡΙΝΑ ΠΛΑΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο εκπαιδευτικός φάκελος που αναφέρεται στην κεραμική και συγκεκριμένα στα αγγεία του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, από τα γεωμετρικά έως και τα ελληνοιστικά χρόνια, δημιουργήθηκε για να γνωρίσει στα παιδιά πως κατασκευάζονταν τα αγγεία, πως ήταν διακοσμημένα, σε τι χρησίμευαν, καθώς και τα σχήματα και τις ονομασίες τους. Η πραγματοποίησή του οφείλεται στη γενναιόδωρη χορηγία του **Ιδρύματος Κυκλαδικού Πολιτισμού**, ενός οργανισμού μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που ιδρύθηκε στην Αμερική το 1995. Σκοπός του Ιδρύματος είναι η έρευνα, μελέτη και διάδοση πληροφοριών σχετικά με τον Κυκλαδικό Πολιτισμό και την Αρχαία Ελληνική Τέχνη στην Αμερική.

Το «Μια φορά κι έναν καιρό ένας αγγειοπλάστης...» περιέχει ένα βιβλίο για το δάσκαλο*, φωτογραφίες αγγείων σε ηλεκτρονική μορφή, μια σειρά από κάρτες με εικόνες αγγείων και δυο εκπαιδευτικά παιχνίδια.

Το βιβλίο του δασκάλου είναι ένα σύνολο εικονογραφημένων κειμένων που αναφέρονται σε όλα τα στάδια κατασκευής των αγγείων από το κεραμικό εργαστήριο έως τη διάθεσή τους στην αγορά, στις τεχνικές διακόσμησης και στους διαφορετικούς ρυθμούς της αγγειογραφίας, καθώς και στις ονομασίες και τα σχήματα.

Το cd με εικόνες από τα αγγεία του Μουσείου και οι κάρτες, καθώς και τα εκπαιδευτικά παιχνίδια δίνουν τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να μεταφέρει στα παιδιά τις απαραίτητες πληροφορίες με έναν ευχάριστο και παραστατικό τρόπο.

* Το βιβλίο του δασκάλου διατίθεται και ανεξάρτητα από τον εκπαιδευτικό φάκελο.

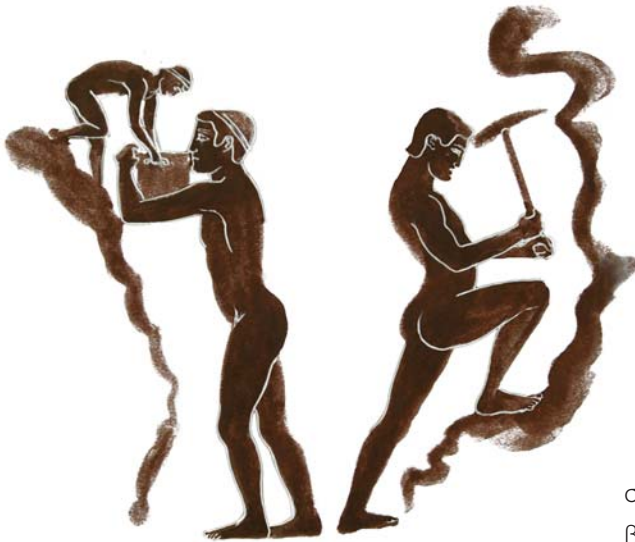
ΠΗΛΙΝΑ ΑΓΓΕΙΑ, ΤΟ ΠΙΟ ΣΥΧΝΟ ΕΥΡΗΜΑ

Στα περισσότερα Μουσεία της Ελλάδας τα πήλινα αγγεία αποτελούν τα πιο συνηθισμένα εκθέματα. Αγγεία εξάλλου είναι τα αντικείμενα που έρχονται στο φως με τη μεγαλύτερη συχνότητα στις ανασκαφές. Μόνο από την Αττική έχουν σωθεί περίπου 80.000 ακέραια διακοσμημένα αγγεία. Περιδιαβαίνοντας λοιπόν ανάμεσα στις προθήκες με την κεραμική και παρατηρώντας τις παραστάσεις, ο επισκέπτης έχει την εντύπωση πως ξεφυλλίζει ένα βιβλίο με φωτογραφίες μαθαίνοντας έτσι πώς ζούσαν, ντύνονταν, διασκέδαζαν, δούλευαν, λάτρευαν τους θεούς τους οι αρχαίοι Έλληνες.

Τα πήλινα αγγεία της Συλλογής Ν. Π. Γουλανδρή μάς δίνουν πληροφορίες για την κεραμική όλων των περιόδων της αρχαίας ελληνικής τέχνης, από τα γεωμετρικά έως και τα ελληνοιστικά χρόνια (10ος - τέλη 1ου αιώνα π.Χ.). Ιδιαίτερη ενότητα αποτελούν τα γεωμετρικά αγγεία από τη Σκύρο, καθώς και τα «χαλκιδικά» αγγεία. Ο μελανόμορφος και ο ερυθρόμορφος ρυθμός, οι δυο αυτοί κεραμικοί ρυθμοί, που γνώρισαν μεγάλη άνθηση στην Αττική στα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια, εκπροσωπούνται με αγγεία υψηλής αισθητικής, έργα γνωστών αγγειογράφων της εποχής.

Η πρώτη ύλη: πηλός

Στην Ελλάδα τα μέρη που μπορούσε να βρει κανείς πηλόχωμα, άργιλο δηλαδή, αφθονούσαν. Ο πηλός αποτελούσε ένα πρόσφορο και οικονομικό υλικό σε αντίθεση με το χαλκό και τα πολύτιμα μέταλλα και γιαυτό τον χρησιμοποιούσαν για την κατασκευή των σκευών καθημερινής χρήσης, όπως αγγεία για να φυλάσσουν και να μεταφέρουν το λάδι, το κρασί και το νερό, για το μαγείρεμα, αλλά και για το σερβίρισμα στο τραπέζι.

Πήλινα όμως ήταν συχνά και αγγεία περίτεχνα διακοσμημένα που χρησιμοποιούσαν σε ειδικές περιστάσεις. Κεραμική πολυτελείας παρήγαν εκτός από την Αττική και άλλες πόλεις και περιοχές, όπως η Κόρινθος, η Λακωνία, η Εύβοια, η Βοιωτία κ. ά. Από τις παραστάσεις που διακοσμούσαν τα αγγεία συλλέγουμε πληροφορίες για το δημόσιο και ιδιωτικό βίο, τον κόσμο του θεάτρου, τη μυθολογία, καθώς και τη μεγάλη ζωγραφική.

Πού κατασκευάζονταν τα πήλινα αγγεία;

Στα κεραμικά εργαστήρια που βρίσκονταν σε περιοχές όπου υπήρχε άργιλος και νερό, καθώς και σε μέρη πολυσύχναστα ώστε το εμπόρευμα να διατίθεται εύκολα. Στην Αθήνα τα σπουδαιότερα εργαστήρια ήταν συγκεντρωμένα στον Κεραμικό, κοντά στο μεγαλύτερο νεκροταφείο και στην επίσημη είσοδο της πόλης, το Δίπυλο.

Οι εγκαταστάσεις τους, σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουν φέρει στο φως οι ανασκαφές, θα πρέπει να θύμιζαν τις αντίστοιχες που συναντάμε ακόμα και σήμερα σε περιοχές της Ελλάδας φημισμένες για την παράδοση στην αγγειοπλαστική: μερικά δωμάτια και στοές γύρω από μια αυλή, δεξαμενές για το καθάρισμα του πηλού, αποθήκες για τη φύλαξη της πρώτης ύλης και χώρος για τον κεραμικό κλίβανο, το καμίνι δηλαδή.

Ποιοι κατασκεύαζαν τα αγγεία;

Οι κεραμείς, αγγειοπλάστες και αγγειογράφοι, αποτελούσαν μια ιδιαίτερη τάξη της αθηναϊκής κοινωνίας του 6ου π.Χ. αιώνα. Όπως αναφέρεται στο λεξικό του Σουίδα, που χρονολογείται στα βυζαντινά χρόνια, η έκφραση «κατασκευάζω αγγεία» ήταν συνώνυμη με το εργαζομαι πολύ σκληρά.

Το προσωπικό του εργαστηρίου αποτελούσε συνήθως η οικογένεια του κεραμέα. Όλα τα μέλη βοηθούσαν στις διάφορες εργασίες, καθώς και οι δούλοι που έκαναν και τις πιο βαριές δουλειές. Υπήρχαν βέβαια και πιο πολυπρόσωπα εργαστήρια με μεγαλύτερη παραγωγή.

Ο αγγειοπλάστης, ο τεχνίτης που έπλαθε το αγγείο, και ο αγγειογράφος που το ζωγράφιζε ήταν συνήθως δυο διαφορετικά πρόσωπα. Έτσι μαθαίνουμε τουλάχιστον από τις υπογραφές στα αγγεία, όπου η λέξη εποίησεν αναφέρεται στον αγγειοπλάστη, ενώ δίπλα στο όνομα του αγγειογράφου υπάρχει η λέξη έγραψεν, δηλαδή ζωγράφισε. Καμιά φορά όμως αγγειοπλάστης και αγγειογράφος ήταν ο ίδιος. Ο Σοφίλος, ο Ευθυμίδης, ο Ευφρόνιος, ο Άμασις, ο Νικοσθένης είναι μόνο μερικά από τα γνωστά ονόματα αγγειοπλαστών και αγγειογράφων.

Πώς κατασκευάζονταν τα αγγεία;

Ο πηλός, όπως βγαίνει από τη γη είναι γεμάτος με άχρηστα ξένα σώματα, πέτρες, ρίζες και ξυλαράκια. Πρέπει λοιπόν να καθαριστεί σε διαδοχικές δεξαμενές και αφού εξατμιστεί το νερό και μείνει η πηχτή λάσπη, να φυλαχτεί σε υγρές και σκοτεινές αποθήκες.

Για να κατασκευαστεί ένα αγγείο χρειάζεται το κατάλληλο χώμα, το πηλόχωμα ή άργιλος. Ο πηλός που χρησιμοποιούσαν οι αγγειοπλάστες στην Αττική ήταν εξαιρετικής ποιότητας, με πολύ καλές πλαστικές ιδιότητες και μεγάλη περιεκτικότητα σε σίδηρο, και σε αυτό οφείλεται το χαρακτηριστικό καστανοκόκκινο χρώμα που αποκτά κατά την όπτηση. Υπήρχαν πολλές τοποθεσίες εξόρυξης πηλού στην Αττική, μια από τις οποίες συμπίπτει με το σημερινό Μαρούσι.

Ο πηλός έπαιρνε μορφή και γινόταν αγγείο πάνω στον κεραμικό τροχό, ένα βαρύ δίσκο από ξύλο, πέτρα ή πηλό που στηριζόταν σε έναν άξονα καρφωμένο στη γη. Τον τροχό περιέστρεφαν σύμφωνα με τις υποδείξεις του κεραμέα, οι μικροί δούλοι που μαθήτευαν στο εργαστήριο. Τα μικρά σε μέγεθος αγγεία κατασκευάζονταν μονοκόμματα, εκτός από το πόδι και τις λαβές που ο αγγειοπλάστης ετοίμαζε χωριστά και στη συνέχεια συναρμολογούσε με υγρό πηλό.

Τα μεγάλα αγγεία, αποθηκευτικοί αμφορείς και πίθοι, αποτελούνταν από περισσότερες οριζόντιες ζώνες που στο τέλος πάλι ενώνονταν με υγρό πηλό. Όταν το αγγείο ήταν έτοιμο, το άφηναν να στεγνώσει σε σκιερό χώρο.

Ας διακοσμήσουμε το αγγείο

Μετά το πλάσιμο σειρά είχε η διακόσμηση. Στη λειασμένη επιφάνεια του αγγείου, ο αγγειογράφος ετοιμάζει το προσχέδιο της παράστασης και στη συνέχεια προχωρεί στην τελική απεικόνιση. Τα «χρώματα», τα υλικά δηλαδή που χρησιμοποιούσε ο καλλιτέχνης, δεν ήταν τίποτα άλλο από κατάλληλα προετοιμασμένο πηλό που ανάλογα με τα συστατικά που περιείχε, έδινε και διαφορετικό «χρώμα» κατά την όπτηση. Τα θέματα που επέλεγε για να διακοσμήσει το αγγείο ποίκιλλαν, όπως αναφέρεται παρακάτω, ανάλογα με τη χρονική περίοδο.

Στο καμίνι

Το τελευταίο στάδιο στην κατασκευή των αγγείων ήταν η όπτηση, το ψήσιμο δηλαδή, στον κεραμικό κλίβανο. Στην αρχαία Ελλάδα τα αγγεία ψήνονταν μόνο μια φορά, αλλά η διαδικασία ακολουθούσε τρία στάδια.

Στο πρώτο, η θερμοκρασία έφθανε στους 800° C. Σε αυτή τη φάση η οπή εξαερισμού του κλιβάνου έμενε ανοικτή, η όπτηση γινόταν με την παρουσία οξυγόνου και όλη η επιφάνεια έπαιρνε το χαρακτηριστικό καστανοκόκκινο χρώμα. Στο δεύτερο στάδιο η οπή έκλεινε και η όπτηση γινόταν κάτω από συνθήκες αναγωγής, χωρίς την παρουσία οξυγόνου. Η θερμοκρασία έφθανε στους 950-1050° C και ολόκληρη η επιφάνεια των αγγείων γινόταν μαύρη. Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο η οπή ανοιγόταν ξανά και ο κλίβανος κρύωνε σιγά-σιγά, οπότε τα αγγεία αποκτούσαν και πάλι το καστανοκόκκινο χρώμα, εκτός από τις επιφάνειες που προορίζονταν να μείνουν μαύρες και είχαν καλυφθεί με αραιωμένη άργιλο με συγκεκριμένη σύσταση.

Από τον κατασκευαστή στον καταναλωτή

Πού όμως μπορούσε να προμηθευτεί κανείς αγγεία; Τις ανάγκες της εσωτερικής αγοράς κάλυπταν συνήθως οι ίδιοι οι κεραμείς. Διέθεταν λοιπόν τα αγγεία τους είτε από τα εργαστήριά τους είτε τα έδιναν σε καταστήματα στην Αγορά. Υπήρχαν όμως και ειδικοί έμποροι, οι *κεραμοπώλαι*, που προμήθευαν με αγγεία τόσο τους ντόπιους πελάτες όσο κι εκείνους που έμεναν εκτός Ελλάδας. Το κράτος τέλος ήταν κι αυτό καλός πελάτης των κεραμικών εργαστηρίων. Έκανε μαζικές παραγγελίες ειδικών τύπων αγγείων, όπως για παράδειγμα οι Παναθηναϊκοί αμφορείς. Οι αμφορείς αυτοί που στη μια όψη τους είχαν την παράσταση της Αθηνάς και στην άλλη ένα άθλημα, προσφέρονταν γεμάτοι λάδι ως έπαθλο στους νικητές των Παναθηναίων, της πιο σημαντικής γιορτής των Αθηναίων.

Πόσο κόστιζαν τα αγγεία;

Τα αγγεία, και μάλιστα τα διακοσμημένα, όπως μαθαίνουμε από τις λιγότες χαρακτές επιγραφές επάνω σε αγγεία, κόστιζαν ακριβά. Μια ερυθρόμορφη πελίκη, ύψους 73 εκ. κόστιζε 1 δραχμή και 1 οβολό, όσο δηλαδή περίπου ήταν το ημερομίσθιο ενός μαρμαροτεχνίτη που δούλευε την ίδια εποχή στα έργα στην Ακρόπολη. Τα αδιακόσμητα αγγεία καθημερινής χρήσης, πιάτα, ποτήρια, σκεύη για το ξύδι κ.ά., ήταν πολύ φθηνότερα.

Οι κεραμείς λοιπόν αποτελούσαν μια ιδιαίτερη τάξη της αθηναϊκής κοινωνίας του 6ου και 5ου π.Χ. αιώνα. Πολλοί από αυτούς κέρδιζαν πολλά χρήματα, ανήκαν στην τάξη των Αθηναίων πολιτών και συχνά συναναστρέφονταν επώνυμους Αθηναίους, ανέθεται στην Αθηνά, την θεά προστάτίδά τους, δαπανηρά αναθήματα, μάθαιναν μουσική και έπαιρναν μέρος στα συμπόσια.

ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

Οι περίοδοι εξέλιξης της αρχαίας ελληνικής τέχνης είναι η γεωμετρική (1050-750 π.Χ.), η αρχαϊκή (750-480 π.Χ.), η κλασική (480-330 π.Χ.) και η ελληνιστική (330-50 π.Χ.). Στην εξέλιξη όμως της αρχαίας ελληνικής αγγειογραφίας βασικό ρόλο στη διαμόρφωση των περιόδων παίζει κυρίως το είδος της διακόσμησης και για να ακριβολογούμε το είδος της τεχνικής που έχει χρησιμοποιηθεί.

Αρύβαλλος
κορινθιακού
εργαστηρίου,
590-580 π.Χ.

Τριφυλλόστομη
οινοχόη*,
10ος-9ος αι. π.Χ.

Στον πρωτογεωμετρικό και γεωμετρικό ρυθμό κυριαρχεί η τεχνική της σκιαγραφίας, ο αγγειογράφος δηλαδή αποδίδει τη μορφή με μαύρο «χρώμα».

Τον ανατολίζοντα ρυθμό που ακολουθεί και χαρακτηρίζει κυρίως τον 7ο π.Χ. αιώνα χαρακτηρίζει η τεχνική του περιγράμματος. Ο αγγειογράφος δηλαδή σχεδιάζει το περίγραμμα της μορφής και στο εσωτερικό, που παραμένει στο χρώμα του πηλού, συμπληρώνει τις λεπτομέρειες.

* Για τα σχήματα των αγγείων, βλ. σελ. 25

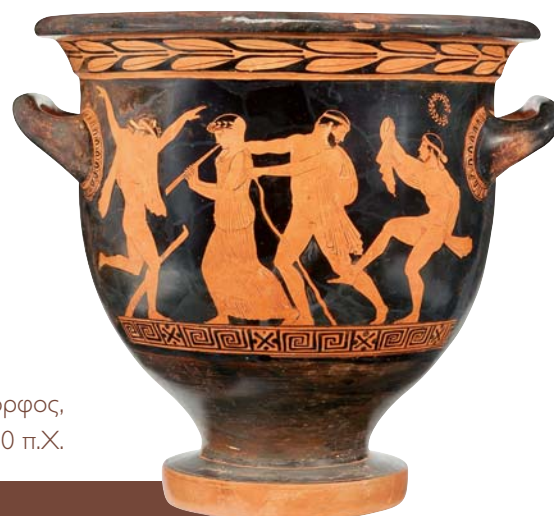

Υδρία μελανόμορφη,
550–540 π.Χ.

Από τα τέλη του 7ου π.Χ. αιώνα δύο είναι κυρίως οι τεχνικές που κυριαρχούν στον ελλαδικό χώρο, η μελανόμορφη και η ερυθρόμορφη. Τη μελανόμορφη τεχνική ανακάλυψαν πρώτοι οι Κορίνθιοι κεραμείς γύρω στο 690 π.Χ. Σε όλη τη διάρκεια της ανατολίζουσας περιόδου τα κορινθιακά αγγεία μονοπωλούν την αγορά. Τα καλύτερα όμως δείγματα της μελανόμορφης και αργότερα της ερυθρόμορφης τεχνικής προέρχονται από την Αττική, από το 630 π.Χ. περίπου και μετά. Τα αγγεία με το λευκό βάθος εμφανίζονται κατά τα τέλη του 6ου π.Χ. και συναντώνται σε όλη τη διάρκεια του 5ου π.Χ. αιώνα. Τα ελληνιστικά τέλος αγγεία χαρακτηρίζει η ποικιλία των τεχνικών που χρησιμοποιούνται στη διακόσμησή τους.

Λήκυθος με λευκό
βάθος, 470–460 π.Χ.

Κρατήρας ερυθρόμορφος,
440–430 π.Χ.

Πινάκιο ελληνιστικών
χρόνων, 3ος-2ος αι. π.Χ.

Γεωμετρικός Ρυθμός

Τον όρο «γεωμετρικός» χρησιμοποίησε για πρώτη φορά τον 19ο αιώνα ο Γερμανός αρχαιολόγος Α. Conze για να δηλώσει την κεραμική των τριών πρώτων αιώνων της αρχαίας ελληνικής ιστορίας, από τον 10ο έως και τον 8ο π.Χ. αιώνα.

Πυξίδα με κάλυμμα
διακοσμημένο με
τέσσερα ειδώλια ίππων,
760–750 π.Χ.

Τα αγγεία της γεωμετρικής περιόδου χαρακτηρίζει η συμμετρία και η αρχιτεκτονική οργάνωση. Η διάταξη των διακοσμητικών μοτίβων (μαίανδροι, κύκλοι, ημικύκλια, τριγωνικά κοσμήματα, ψαροκόκαλο, ρόμβοι κ.ά.) γίνεται σε ζώνες και είναι εμφανής η προσπάθεια να μη μείνουν μέρη του αγγείου ακόσμητα. Η εμφάνιση ανθρωπίνων μορφών και ζώων είναι ακόμα σπάνια. Τα σχήματα που επικρατούν είναι κρατήρες, αμφορείς, οينوχές, λήκυθοι, πυξίδες, υδρίες.

Τριφυλλόστομη
οينوχή με πώμα,
γύρω στο 750 π.Χ.

Πιθοειδές αγγείο με
διπλές λαβές και
πώμα, 9ος αι. π.Χ.

Πρόκους,
αρχές 8ου αι. π.Χ.

Προς τα τέλη της περιόδου η αυστηρότητα τόσο στα σχήματα των αγγείων όσο και στη διακόσμηση αρχίζει να μην είναι τόσο έντονη. Οι μορφές παύουν να είναι τελείως «γεωμετρικές» και αρχίζουν να αποκτούν καμπύλες. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι παραστάσεις με πολεμιστές, σκηνές κυνηγιού και θρηνωδούς κυριαρχούν των αυστηρά γεωμετρικών μοτίβων. Εμφανίζονται τέλος οι πρώτες μυθολογικές σκηνές, με τον Οδυσσέα, το Θησέα και την Αριάδνη, καθώς και φανταστικά πλάσματα, κένταυροι και σφίγγες.

Την πρωταγωνιστική θέση ανάμεσα στα κεραμικά κέντρα των γεωμετρικών χρόνων κατέχει η Αττική, οι αγγειογράφοι της οποίας επηρεάζουν τους ομότεχνούς τους Κορίνθιους και Ευβοείς.

Γεωμετρικός αμφορέας και λεπτομέρεια από το λαιμό, γύρω στο 720 π.Χ.

Ανατολίων Ρυθμός

Γύρω στα τέλη του 8ου π.Χ. αιώνα αρχίζει μια αλλαγή στα διακοσμητικά μοτίβα. Η γεωμετρική διακόσμηση, όλο γωνίες και γραμμές, δίνει σιγά-σιγά τη θέση της σε νέα μοτίβα που τα χαρακτηρίζουν οι καμπύλες. Νέα διακοσμητικά θέματα, κυρίως από τον κόσμο της Ανατολής, κάνουν την εμφάνισή τους: άγρια θηρία και φανταστικά όντα, λιοντάρια, γρύπες, σφίγγες, καθώς και άνθη λωτού. Η φύση, τα άγρια θηρία, τα φανταστικά τέρατα, όλος ο γεμάτος μυστήριο κόσμος της Ανατολής αποτελεί πηγή έμπνευσης για τους αγγειογράφους του 7ου π.Χ. αιώνα και σε αυτό το γεγονός οφείλει και το όνομά του ο «ανατολίων» ρυθμός που διαρκεί από το 700 έως το 630 π.Χ. περίπου, αν και στοιχεία του συνεχίζουν να εμφανίζονται και στις επόμενες δεκαετίες.

Αμφορίσκος
κορινθιακού
εργαστηρίου,
6ος αι. π.Χ.

Κρατήρας κορινθιακού
εργαστηρίου,
590–570 π.Χ.

Η τεχνική που χαρακτηρίζει την περίοδο αυτή είναι η τεχνική του περιγράμματος που αντικαθιστά τη σκιαγραφία. Ο καλλιτέχνης ζωγραφίζει το περίγραμμα και στο εσωτερικό προσθέτει ορισμένες λεπτομέρειες. Παρόλο όμως που, όπως αναφέρεται παραπάνω, ο αγγειογράφος εμπνέεται από την τέχνη της Ανατολής δεν αντιγράφει τα μοτίβα, αλλά τα μεταλλάσσει και τα προσαρμόζει σύμφωνα με την παράδοση και τις δικές του αντιλήψεις.

Τα κεραμικά κέντρα που ξεχωρίζουν την περίοδο αυτή είναι κυρίως η Αττική και η Κόρινθος, αλλά και η Εύβοια, οι Κυκλάδες, η Κρήτη και ορισμένες περιοχές της Ανατολικής Ελλάδας.

Μελανόμορφος Ρυθμός

Αρύβαλλος κορινθιακού
εργαστηρίου, γύρω στο
660 π.Χ.

Από τις αρχές ήδη του 7ου π.Χ. αιώνα η προτίμηση των Κορινθίων κεραμέων για αγγεία μικρού σχήματος, όπως αρυβάλλους, αλάβαστρα, σκύφους, κοτύλες οδήγησε στην «ανακάλυψη» της μελανόμορφης τεχνικής που ευνόησε ιδιαίτερα τις μικρογραφικές συνθέσεις τους. Οι παραστάσεις που κοσμούν το αγγείο, μορφές ανθρώπων ή ζώων και φυτά, αποδίδονται με σκιαγραφία, δηλαδή σαν μαύρες σιλουέτες πάνω στην ασπροκίτρινη επιφάνεια του κορινθιακού πηλού. Οι εσωτερικές λεπτομέρειες, μάτια, αυτιά, καίτες αλόγων κτλ. χαράζονταν με τη βοήθεια αιχμηρού εργαλείου. Για τη δήλωση ορισμένων τμημάτων της παράστασης (πρόσωπα, ενδύματα) χρησιμοποιούσαν επίθετα χρώματα, όπως το ιώδες και το λευκό.

Αλάβαστρο κορινθιακού εργαστηρίου,
640-625 π.Χ.

Λήκυθος μελανόμορφη αττικού
εργαστηρίου, 560-550 π.Χ.

Παρόλο όμως που η ανακάλυψη του μελανόμορφου ρυθμού αποδίδεται στους Κορινθίους, οι Αθηναίοι κεραμείς είναι εκείνοι που γύρω στο 625 π.Χ. καθιερώνουν την τεχνική και δημιουργούν τα αριστουργήματα της αττικής κεραμικής. Υπερήφανοι οι Αθηναίοι συχνά υπογράφουν τα έργα τους και έτσι έφθασαν ως τις μέρες μας τα ονόματα των σπουδαίων αγγειοπλαστών, του Σοφίλου και του Εργοτίμου, καθώς και φημισμένων αγγειογράφων, όπως ο Κλειτίας, ο Νέαρχος, ο Λυδός, ο Εξηκίας.

«Χαλκιδικά» αγγεία

Με τη συμβατική ονομασία «χαλκιδικά» αγγεία προσδιορίζεται μια ομάδα μελανόμορφων αγγείων με ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Σε πολλά από αυτά τα αγγεία υπάρχουν επιγραφές γραμμένες σε χαλκιδικό αλφάβητο, γεγονός στο οποίο οφείλεται και η ονομασία τους. Μια και τα περισσότερα έχουν βρεθεί στη Δύση θεωρούνται από τους ερευνητές έργα καλλιτεχνών χαλκιδικής αποικίας στη Μεγάλη Ελλάδα. Είναι ζωγραφισμένα με την τεχνική του μελανόμορφου ρυθμού και η διακόσμησή τους αποτελείται από φυτικά μοτίβα, φανταστικά τέρατα, άγρια θηρία και μυθολογικά θέματα. Συχνή είναι και η χρήση των δυο «επιθέτων» χρωμάτων του μελανόμορφου ρυθμού, του λευκού και του ιώδους.

Κύλικα οφθαλμωτή,
530–520 π.Χ.

Αμφορίσκος
«χαλκιδικού» εργαστηρίου,
γύρω στο 540-530 π.Χ.

Ερυθρόμορφος Ρυθμός

Υδρία
ερυθρόμορφη,
γύρω στο
460-450 π.Χ.

Προς τα τέλη του 6ου π.Χ. αιώνα οι Αττικοί κεραμείς αντιλαμβάνονται ότι έχουν εξαντλήσει τις δυνατότητες που τους παρέιχε ο μελανόμορφος ρυθμός. Για να συνεχίσουν να κυριαρχούν στις αγορές των αγγείων θα έπρεπε να ανανεώσουν την τεχνική τους. Γύρω στο 525 π.Χ. μια πολύ σημαντική αλλαγή συντελείται στην αττική αγγειογραφία: η εμφάνιση του ερυθρόμορφου ρυθμού. Οι μορφές κρατούν το κοκκινωπό χρώμα του πηλού και το βάθος (φόντο) γεμίζει με το μαύρο χρώμα. Οι λεπτομέρειες ζωγραφίζονται με ένα πολύ λεπτό πινελάκι. Με την τεχνική αυτή

καινούριοι ορίζοντες ανοίγονται για

τους Αθηναίους αγγειογράφους. Το σώμα του ανθρώπου, που αποτελεί το κύριο θέμα των παραστάσεων, μπορεί να απεικονισθεί σε όλες του τις στάσεις με μεγαλύτερη φυσικότητα. Η παράσταση κερδίζει έτσι σε ζωντάνια και φυσικότητα, καθώς το σχέδιο γίνεται πιο ελεύθερο.

Κύλικα ερυθρόμορφη,
490-480 π.Χ.

Κρατήρας ερυθρόμορφος,
γύρω στο 470 π.Χ.

Ο ερυθρόμορφος ρυθμός μπορεί να χαρακτηριστεί ρυθμός αποκλειστικά αττικός. Σπουδαίοι αγγειογράφοι ξεχωρίζουν και τα έργα τους αγγίζουν τα όρια της μεγάλης ζωγραφικής. Ο Ζωγράφος του Ανδοκίδα, ο Ευφρόνιος, ο Ευθυμίδης, ο Φιντίας, ο Σμίκρος είναι μερικοί από τους πιο γνωστούς.

Αγγεία με λευκό βάθος

Χαρακτηριστικά του αττικού κεραμικού είναι και τα αγγεία με λευκόχρωμο βάθος (φόντο). Η τεχνική αυτή χρησιμοποιήθηκε ήδη από τη γεωμετρική εποχή, τόσο στην Κρήτη όσο και στην Ανατολική Ελλάδα. Στα τέλη του 6ου π.Χ. αιώνα οι αττικοί αγγειογράφοι διακοσμούν τα πρώτα αγγεία με λευκό βάθος με τη μελανόμορφη τεχνική. Τον 5ο π.Χ. αιώνα τα λευκά αγγεία με τις ζωγραφιστές λεπτομέρειες και την πολυχρωμία μας βοηθούν να πλησιάσουμε τη μεγάλη ζωγραφική της κλασικής Ελλάδας που δεν έχει αφήσει μαρτυρίες. Η περίτεχνη διακόσμηση των αγγείων αυτών τα καθιστούσε ιδιαίτερα ευαίσθητα και γιατί δεν πρέπει να ήταν σκεύη καθημερινής χρήσης. Τα πιο διαδεδομένα σχήματα των αγγείων αυτών ήταν οι λήκυθοι, αγγεία αποκλειστικά ταφικής χρήσης, οι κύλικες, πυξίδες, οινοχόες, κρατήρες κ.ά. που συχνά ήταν και δώρα γάμου.

Λήκυθος μελανόμορφη,
500-490 π.Χ.

Αγγεία και σκεύη μελαμβαφή

Πυξίδα με πώμα,
460–450 π.Χ.

Από τα τέλη του 6ου και κατά τον 5ο και 4ο αιώνα π.Χ. στα αττικά εργαστήρια κατασκευάζονται αγγεία που η επιφάνειά τους καλύπτεται με σιλιπνό μαύρο «χρώμα» και ονομάζονται μελαμβαφή. Καμιά φορά η επιφάνειά τους διακοσμείται με χαρακτά και εμπίεστα μοτίβα, όπως, για παράδειγμα, ανθέμια. Ο τύπος αυτός των αγγείων συναντάται και στα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια.

Θήλαστρο, 430–425 π.Χ.

Αγγείο μεταφοράς υγρού,
περίπου 450 π.Χ.

Αγγεία διαφόρων τύπων

«Πλαστικά», από το ρήμα πλάσσω, ονομάζονται τα αγγεία που έχουν το σχήμα ανθρώπων, ζώων, κοχυλιών κτλ. και ήταν σκεύη πολυτελείας.

Κοχύλια φυσικά ή απομιμήσεις χρησιμοποιούσαν οι γυναίκες για τη φύλαξη των ψιμυθίων, των καλλυντικών δηλαδή των αρχαίων χρόνων.

Πλαστικό αγγείο σε σχήμα ακιβάδας, 4ος αι. π.Χ.

Παναθηναϊκούς αμφορείς ονομάζουμε μια ομάδα αμφορέων με συγκεκριμένο σχήμα και τύπο διακόσμησης. Η χρήση τους ήταν συγκεκριμένη, χαρίζονταν ως έπαθλα γεμάτοι με λάδι στους νικητές διαφόρων αγωνισμάτων κατά τα Μεγάλα Παναθήναια, τη μεγάλη γιορτή προς τιμήν της θεάς Αθηνάς που γιόρταζαν οι Αθηναίοι κάθε τέσσερα χρόνια. Στη μια όψη παριστάνεται η θεά Αθηνά πάνοπλη και υπάρχει η επιγραφή ΤΩΝ ΑΘΗΝΗΘΕΝ ΑΘΛΩΝ, ενώ στην άλλη εικονίζεται το αγώνισμα, στο οποίο διέπρεψε ο αθλητής.

Πήλινη οينوχόη με μορφή γυναικείας κεφαλής, 480 π.Χ.

Μικρογραφία Παναθηναϊκού αμφορέα, γύρω στο 390 π.Χ.

Αμφορίσκος σε σχήμα καρπού βελανιδιάς, 400-390 π.Χ.

Αγγεία κατωιταλιωτικών εργαστηρίων

Κρατήρας από την Κάτω
Ιταλία, 350–340 π.Χ.

Τα ερυθρόμορφα αγγεία που βρέθηκαν στις ελληνικές πόλεις της Κάτω Ιταλίας ονομάζονται κατωιταλιωτικά αγγεία. Είναι έργα τοπικών εργαστηρίων από τις περιοχές της Απουλίας, Καμπανίας, Λουκανίας και Ποσειδωνίας. Χρονολογούνται από το 440–300 π.Χ. περίπου και παρόλο που οι επιδράσεις από την ερυθρόμορφη αττική αγγειογραφία είναι εμφανείς, συχνά τα σχήματα των αγγείων είναι εξεζητημένα και οι παραστάσεις πομπώδεις. Σημαντικές είναι οι πληροφορίες που παρέχουν οι παραστάσεις των αγγείων αυτών για την καθημερινή ζωή, τα ταφικά έθιμα και γενικότερα τις συνήθειες των κατοίκων των ελληνικών πόλεων της Κάτω Ιταλίας.

«Ιχθυοπινάκιο» ερυθρόμορφο,
350–340 π.Χ.

Ελληνιστικά αγγεία

Στα ελληνιστικά χρόνια οι κεραμείς ενδιαφέρονταν περισσότερο για τη λειτουργικότητα και κατά συνέπεια το σχήμα των αγγείων παρά για την ίδια τη διακόσμηση. Την εποχή αυτή δεν χαρακτηρίζει μια συγκεκριμένη τεχνική, όπως τις προηγούμενες, αλλά περισσότερες. Υπάρχουν λοιπόν αγγεία με γραπτή, ανάγλυφη ή εμπίεστη διακόσμηση. Σημαντικά κεραμικά κέντρα δημιουργούνται σε διάφορα μέρη του ελληνιστικού κόσμου και κυρίως στην Πέργαμο, την Πέλλα και την Αθήνα.

Κάνθαρος μελαμβαφής,
μέσα 3ου αι. π.Χ.

Μυροδοχεία, τέλη 4ου-2ος αι. π.Χ.

ΣΧΗΜΑΤΑ, ΧΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω τα αγγεία ήταν απαραίτητα τόσο στην καθημερινή ζωή, ως χρηστικά σκεύη, όσο και σε τελετές ως αναθήματα ή δώρα ή ακόμα και ως πολυτελή σκεύη επίδειξης οικονομικής ευμάρειας. Αν και το σχήμα κάθε αγγείου ήταν στενά συνδεδεμένο με τη χρήση του, η διακόσμηση έπαιζε πάντα σημαντικό ρόλο. Χαρακτηριστικό είναι ακόμα ότι παρόλο που με την πάροδο των χρόνων δημιουργήθηκαν πολλά κεραμικά κέντρα σε διάφορα σημεία του αρχαίου ελληνικού κόσμου τα περισσότερα σχήματα είναι κοινά. Όσο για τις ονομασίες τους, στις περισσότερες περιπτώσεις γνωρίζουμε την αρχαία ονομασία, όπως δηλαδή αναφέρεται στα κείμενα των αρχαίων συγγραφέων.

Αγγεία αποθηκευτικά και μεταφοράς

Αμφορείς: Μεγάλο αγγείο με δύο λαβές που χρησίμευε για την αποθήκευση και μεταφορά στερεών και υγρών. Υπήρχαν πολλά είδη αμφορέων, από τα οποία γνωστότεροι είναι οι Παναθηναϊκοί (βλ. παραπάνω, σελ. 22) και οι οξυπύθμενοι που χρησίμευαν στο εμπόριο του κρασιού και μάλιστα το υπερπόντιο.

Πελίκη: Αγγείο αποθηκευτικό, ένα είδος αμφορέα, του οποίου η μεγαλύτερη διάμετρος ήταν στο κάτω μέρος. Λόγω της μεγάλης ευστάθειας που οφείλεται στο χαμηλό κέντρο βάρους του αγγείου, οι έμποροι αποθήκευαν ακριβά αρωματικά έλαια.

Στάμνος: Αγγείο που χρησίμευε στην αποθήκευση υγρών ή στην ανάμειξη οίνου και νερού.

Υδρία: Αγγείο μεταφοράς νερού με τρεις λαβές, δυο οριζόντιες και μια κάθετη. Συχνά η υδρία χρησίμευε και ως τεφροδόχο αγγείο.

Αγγεία για τη μείξη και ψύξη του κρασιού

Κρατήρ: Αγγείο μεγάλο με ευρύ στόμιο για τη μείξη οίνου και νερού. Οι αρχαίοι Έλληνες έπιναν το κρασί νερωμένο (τρία μέρη νερού και ένα κρασί) και η ανάμειξη κατά τη διάρκεια των συμποσίων γινόταν μέσα στους κρατήρες. Ανάλογα με τον τύπο και τη θέση των λαβών οι κρατήρες ξεχώριζαν σε κιονωτούς, ελικωτούς, καλυκόσχημους κ.ά.

Ψυκτήρ: Αγγείο ψύξης του κρασιού. Τοποθετούσαν τον ψυκτήρα γεμάτο κρασί μέσα σε κρατήρα που περιείχε κρύο νερό ή χιόνι.

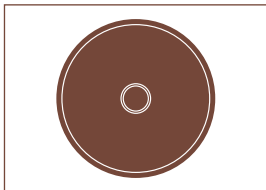
Επιτραπέζια σκεύη

Οινοχόη: Αγγείο με το οποίο αντλούσαν το κρασί από τον κρατήρα και γέμιζαν τα ποτήρια του κρασιού.

Όλπη: Είδος οινοχόης.

Λάγυνος: Αγγείο, κανάτα για το κρασί.

Κάνθαρος: Αγγείο πόσεως με δυο ψηλές κάθετες λαβές. Στις παραστάσεις των αγγείων το κρατάει συνήθως στο χέρι του ο θεός Διόνυσος ή ο Ηρακλής.

Κύλιξ: Αγγείο πόσεως με ψηλό πόδι, ευρύ στόμιο και δυο λαβές. Το πιο συνηθισμένο ποτήρι του κρασιού. Με κύλικα στο χέρι απεικονίζονται οι άντρες που παίρνουν μέρος στα συμπόσια και είτε ετοιμάζονται να πιουν είτε να παίξουν τον κότταβο, αγαπημένο παιχνίδι της εποχής.

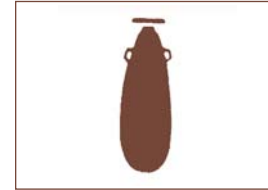
Σκύφος: Ποτήρι του κρασιού.

Κύπελλο: Αγγείο πόσεως.

Πινάκιον: Ανοικτό ρηχό αγγείο σαν τα σημερινά πιάτα. Άλλη κατηγορία πινακίων ήταν και τα «ιχθυοπινάκια» που εκτός από λειτουργική είχαν και τελετουργική χρήση.

Αγγεία για αρώματα, αρωματικά έλαια και καλλυντικά

Αλάβαστρο: Επίμηκες μικρό αγγείο με στενό στόμιο για αρωματικά έλαια που χρησιμοποιούσαν κυρίως οι γυναίκες.

Αρύβαλλος: Μικρό σφαιρικό αγγείο με στενό στόμιο, μέσα στο οποίο φύλασσαν οι αθλητές το λάδι με το οποίο άλειφαν το σώμα τους.

Λήκυθος: Ο πιο συνηθισμένος τύπος αγγείου για αρωματικά έλαια. Οι λευκές λήκυθοι ήταν αποκλειστικά ταφικής χρήσης.

Πυξίς: Μικρό αγγείο με κάλυμμα για τα καλλυντικά και τα κοσμήματα των γυναικών. Στα γεωμετρικά χρόνια χαρακτηριστικές είναι οι πυξίδες που στο κάλυμμα φέρουν διακόσμηση με ολόγλυφους ίππους.

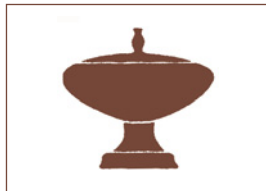
Διάφοροι τύποι αγγείων

Λουτροφόρος: Αγγείο που χρησιμοποιούσαν στο γαμήλιο λουτρό των νέων. Το τοποθετούσαν επίσης ως «σήμα» σε τάφους άγαμων νέων.

Λέβης γαμικός: Αγγείο που χρησιμοποιούσαν σε γαμήλιες τελετές.

Πλημοχή: Αγγείο μικρό ανοικτού σχήματος με κάλυμμα για αρωματικά έλαια και ψιμίθια. Απαραίτητο σκεύος του γυναικείου καλλωπισμού. Απεικονίζεται σε σκηνές του γυναικωνίτη, σε γαμήλιες τελετές, αλλά και σε νεκρικές τελετές. Ονομάζεται και εξάλειπτρον, όταν δεν έχει κάλυμμα.

Φιάλη: Μικρό και ρηχό ανοικτό αγγείο με «ομφαλό» στο μέσο, με το οποίο έκαναν τις σπονδές.

Ρυτό: Αγγείο σε σχήμα κέρατος ή κεφαλής ζώου που χρησίμευε συνήθως ως κρασοπότηρο.

ΘΕΟΙ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΖΩΝΤΑΝΕΥΟΥΝ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

Για τη θρησκεία, τις γιορτές, το θέατρο, τον αθλητισμό, για την καθημερινή γενικά ζωή στην αρχαία Αθήνα, τα αγγεία μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες. Οι ήρωες, οι περιπέτειές τους, οι έρωτες και τα κατορθώματά τους, καθώς και οι θεοί είναι από τα πιο αγαπημένα θέματα των αγγειογράφων. Η ελληνική μυθολογία άλλωστε είναι από τις πιο ευφάνταστες. Οι καθημερινές επίσης ασχολίες, τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών, απεικονίζονται με πολλές λεπτομέρειες. Μέσα από αυτές τις παραστάσεις προβάλλεται ξεκάθαρα πόσο διαφορετικές ήταν οι ευθύνες, τα καθήκοντα, η ψυχαγωγία, αλλά και τα δικαιώματα των ανδρών και των γυναικών. Ακόμα και τα αδέρφια, ανάλογα με το φύλο τους, αφού συμπλήρωναν τα εφτά τους χρόνια έπαιρναν διαφορετική εκπαίδευση και προετοιμάζονταν για τους μελλοντικούς ρόλους στην κοινωνία.

Κρατήρας ερυθρόμορφος
με απεικόνιση πομπής,
γύρω στο 380 π.Χ.

Κρατήρας
ερυθρόμορφος
με απεικόνιση
της απαγωγής
της Ευρώπης, γύρω
στο 380 π.Χ.

Εικόνες από τη μυθολογία: Θεοί και ήρωες

Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν πως οι θεοί τους ζούσαν στον Όλυμπο, τρέφονταν με αμβροσία και νέκταρ, ήταν αθάνατοι και παντοδύναμοι, είχαν όμως όλα τα ελαττώματα και τις αρετές των κοινών θνητών. Οι έρωτες, οι καυγάδες, τα κατορθώματα, η ενασχόλησή τους με τις τέχνες, αποτελούσαν για τους καλλιτέχνες μια αστείρευτη πηγή έμπνευσης.

Ο Δίας, ο βασιλιάς των θεών, με τις συχνές απιστίες του έκανε τη γυναίκα του την Ήρα να ζηλεύει. Όπως όταν ερωτεύτηκε την Ευρώπη, την όμορφη βασίλοπούλα από την Σιδώνα που για να την κλέψει μεταμορφώθηκε σε ταύρο.

Κρατήρας ερυθρόμορφος με κιονωτές
λαβές με απεικόνιση της απαγωγής της
Ευρώπης, 480–470 π.Χ.

Αμφορέας μελανόμορφος, 540-530 π.Χ. Στις δυο όψεις του αγγείου απεικονίζονται θεοί του Ολύμπου. Η Αθηνά και ο Ερμής στην μια όψη, ο Διόνυσος και οι συνοδοί του Σάτυροι στην άλλη.

Η Αθηνά, κόρη του Δία και της Μήτιδας, η θεά της σοφίας και των τεχνών, γεννήθηκε πάνοπλη από το κεφάλι του πατέρα της και έτσι απεικονίζεται στις περισσότερες παραστάσεις.

Ο Ερμής, ο αγγελιοφόρος των θεών, ήταν ο γιος του Δία και της Μαίας. Στις περισσότερες παραστάσεις κρατάει το κηρύκειο και φοράει φτερωτές μπότες και καπέλο με φτερά, τον πέτασο.

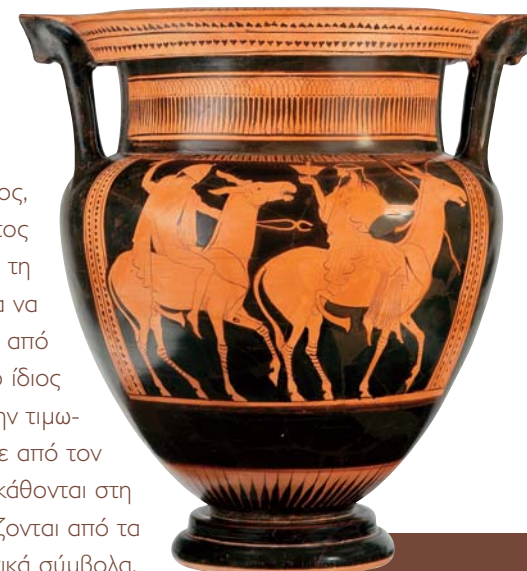
Ο Διόνυσος, ο θεός του κρασιού και της διασκέδασης, ήταν γιος του Δία και της Σεμέλης που έπεσε θύμα της ζήλιας της Ήρας. Παριστάνεται συνήθως στεφανωμένος κρατώντας τα σύμβολά του, που είναι ο θύρσος, η ιερή ράβδος, και ο κάνθαρος, ένα ποτήρι κρασιού με χαρακτηριστικό σχήμα.

Ο Ήφαιστος, ο θεός της μεταλλοτεχνίας, συνήθως αναγνωρίζεται από τα εργαλεία που κρατά, την τανάλια, το σφυρί και τη λαβίδα. Η επιστροφή του Ηφαιστού στον Όλυμπο ήταν ένα διασκεδαστικό θέμα ιδιαίτερα αγαπητό στους αγγειογράφους.

Λήκυθος μελανόμορφη, γύρω στο 490 π.Χ. Σκηνή από τη Γιγαντομαχία: Ο Ήφαιστος παλεύει με γίγαντα.

Κρατήρας ερυθρόμορφος, 470-460 π.Χ. Ο Ήφαιστος επιστρέφει στον Όλυμπο με τη συνοδεία του Διονύσου για να λύσει τη μητέρα του Ήρα από τα δεσμά του θρόνου που ο ίδιος της έστειλε δώρο, για να την τιμωρήσει επειδή τον έδιωξε από τον Όλυμπο. Οι δυο θεοί κάθονται στη ράχη όνων και αναγνωρίζονται από τα χαρακτηριστικά σύμβολα.

Ο Ποσειδώνας, ήταν αδελφός του Δία και θεός της θάλασσας. Σύμβολο της εξουσίας του είναι η τρίαινα, με την οποία ο θεός κατατρόπωνε τους εχθρούς του, αλλά και προκαλούσε τρικυμία στη θάλασσα, όταν θύμωνα.

Από τους πιο αγαπημένους ήρωες στην αρχαιότητα, ο Ηρακλής, γιος του Δία και της Αλκμήνης, έδειξε από πολύ μικρός τη δύναμή του πνίγοντας τα φίδια που έστειλε στην κούνια του η Ήρα. Ο Ηρακλής, όταν μεγάλωσε, πήγε στο Άργος, όπου βασιλεύε ο ξάδελφος του ο Ευρυσθέας. Πραγματοποίησε τους δώδεκα άθλους που του ανέθεσε ο ξάδελφός του και έγινε ξακουστός για το θάρρος και τη δύναμή του.

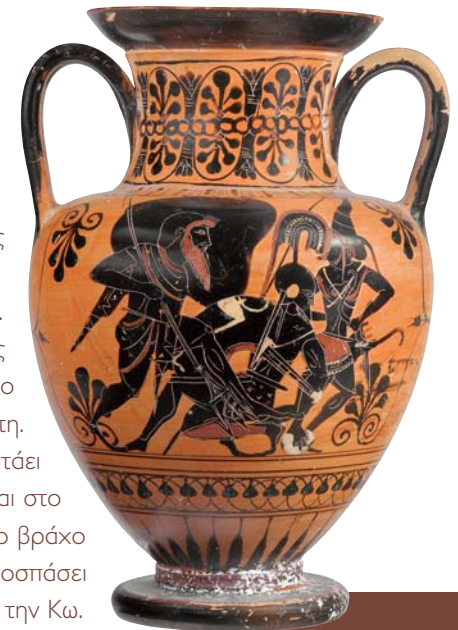

Υδρία μελανόμορφη, γύρω στο 525 π.Χ. Η αναχώρηση του Ηρακλή για τον Όλυμπο. Οι θεοί, όταν ήρθε η ώρα να πεθάνει ο Ηρακλής, αποφάσισαν να τον κάνουν αθάνατο και έστειλαν τον Ερμή και την Αθηνά να τον οδηγήσουν στον Όλυμπο.

Λήκυθος μελανόμορφη, γύρω στο 500 π.Χ. Ο Ηρακλής σκοτώνει το λιοντάρι της Νεμέας.

Σύμφωνα με την παράδοση η αφορμή για τον Τρωϊκό πόλεμο ήταν η αρπαγή της «ωραίας Ελένης», της γυναίκας του βασιλιά της Σπάρτης Μενέλαου, από τον Πάρη, το γιο του βασιλιά της Τροίας. Η Ελένη, η πιο όμορφη γυναίκα στον κόσμο, ήταν το δώρο που υποσχέθηκε η θεά Αφροδίτη στον Πάρη, για να κερδίσει τις άλλες δυο θεές, την Ήρα και την Αθηνά στο διαγωνισμό ομορφιάς.

Αμφορέας μελανόμορφος, 515–510 π.Χ. Ο Ποσειδώνας κατατροπώνει το γίγαντα Πολυβώτη. Στο ένα χέρι κρατάει την τρίαινα και στο άλλο ένα τεράστιο βράχο που έχει αποσπάσει από την Κω.

Λήκυθος ερυθρόμορφη, γύρω στο 380 π.Χ. Ο Ερμής ως αγγελιοφόρος των θεών ανακοινώνει στον Πάρη την απόφαση του Δία να είναι κριτής στον διαγωνισμό ομορφιάς ανάμεσα στις τρεις θεές, την Ήρα, την Αθηνά και την Αφροδίτη.

Από την καθημερινή ζωή της γυναίκας

Λήκυθος μελανόμορφη, γύρω στο 530 π.Χ.
Μια από τις καθημερινές ασχολίες των κοριτσιών ήταν και η μεταφορά του νερού από την κρήνη στο σπίτι. Το νερό μετέφεραν με αγγεία που ονομάζονταν υδρίες.

Ενώ τα αγόρια πήγαιναν σχολείο, γυμνάζονταν στην παλαίστρα και προετοιμάζονταν με κάθε τρόπο να γίνουν χρήσιμοι Αθηναίοι πολίτες, τα κορίτσια μάθαιναν πως θα γίνουν καλές σύζυγοι, νοικοκυρές και μητέρες. Όπως γράφει και ο Ξενοφών, η ιδανική αγωγή για το κορίτσι είναι «να βλέπει όσο το δυνατόν λιγότερα, να ακούει όσο το δυνατόν λιγότερα και να κάνει όσο το δυνατόν λιγότερες ερωτήσεις».

Το γνέσιμο, η ύφανση στον αργαλειό και γενικότερα η προετοιμασία του ρουχισμού του σπιτιού ήταν καθημερινές γυναικείες ασχολίες. Τα σκεπάσματα του κρεβατιού, τα κιλίμια για το δάπεδο, οι κουρτίνες και όλα τα ενδύματα της οικογένειας κατασκευάζονταν στο σπίτι. Η κύρια πρώτη ύλη ήταν το μαλλί, το οποίο μετά το ξάσιμο τοποθετούσαν σε καλάθους, σαν και αυτόν που απεικονίζεται στο αγγείο.

Λεπτομέρεια από λήκυθο ερυθρόμορφη με παράσταση γυναίκας σε σκηνή από την καθημερινή ζωή, 470–460 π.Χ.

Πυξίδα τριποδική με παράσταση γυναίκας που δέχεται δώρα την επαύριο του γάμου της, 460–450 π.Χ.

Από τις πιο σημαντικές μέρες στη ζωή μιας γυναίκας ήταν αναμφισβήτητα η μέρα του γάμου της. Ο πατέρας της νέφης προστά στους μελλόνυμφους, τις δυο οικογένειες και τους φίλους τους προσέφερε θυσίες στην εστία του σπιτιού και δήλωνε επίσημα ότι δίνει την κόρη του στο γαμπρό. Την επομένη του γάμου, σε μια ειδική τελετή, τα επαύλια, φίλοι και συγγενείς προσέφεραν δώρα στη νύφη, όπως απεικονίζεται και στο αγγείο.

Από την καθημερινή ζωή του άνδρα

Από τα χρόνια του Σόλωνα η γυμναστική ήταν υποχρεωτική για τα αγόρια. Η άσκηση στην παλαίστρα, που πήρε το όνομά της από το πιο σημαντικό άθλημα για τη διάπλαση του σώματος, την πάλη, ήταν καθημερινή. Οι παλαίστρες, όπως και τα σχολεία που δίδασκαν μουσική, ήταν ιδιωτικές. Υπεύθυνος για την προπόνηση των νεαρών αγοριών και τη σχολαστική τήρηση των κανόνων των διαφόρων αθλημάτων ήταν ο παιδοτρίβης.

Οι άνδρες διασκέδαζαν παίρνοντας μέρος σε συμπόσια, συγκεντρώσεις δηλαδή σε σπίτια, κατά τις οποίες έτρωγαν, έπιναν, συζητούσαν και διασκέδαζαν. Η μουσική, τα παιχνίδια, τα αινίγματα, οι γρίφοι είχαν κύρια θέση στα συμπόσια, εμφανίζονταν μάλιστα και διάφοροι καλλιτέχνες, μουσικοί, χορευτές και ακροβάτες.

Κύλικα ερυθρόμορφη, 490–480 π.Χ.
Στην εξωτερική όψη του αγγείου απεικονίζονται άνδρες που παίρνουν μέρος σε συμπόσιο. Κάθονται σε ανάκλιτρα κρατώντας στα χέρια τους κύλικες και ετοιμάζονται να παίξουν τον κότταβο, ένα παιχνίδι ιδιαίτερα αγαπητό στα συμπόσια.

Κρατήρας ερυθρόμορφος, γύρω στο 470 π.Χ.
Επιστροφή από το συμπόσιο μιας ομάδας νεαρών που συνοδεύονται από γυναίκα που παίζει αυλό.

Κύλικα ερυθρόμορφη, γύρω στο 480 π.Χ. Και στις δυο όψεις του αγγείου απεικονίζονται σκηνές από τον κόσμο της παλαίστρας. Στην εσωτερική όψη παριστάνεται αθλητής και στον τοίχο κρέμεται σάκος που περιέχει δίσκο. Στην εξωτερική όψη οι αθλητές φαίνεται πως ασκούνται στην πυγμαχία, χωρίς όμως να φορούν τους πυκτικούς ιμάντες, τα δερμάτινα λουριά που τύλιγαν στα χέρια τους. Τη σκηνή παρακολουθεί ο παιδοτρίβης που στηρίζεται σε ράβδο.

Στρατιωτικές υποχρεώσεις

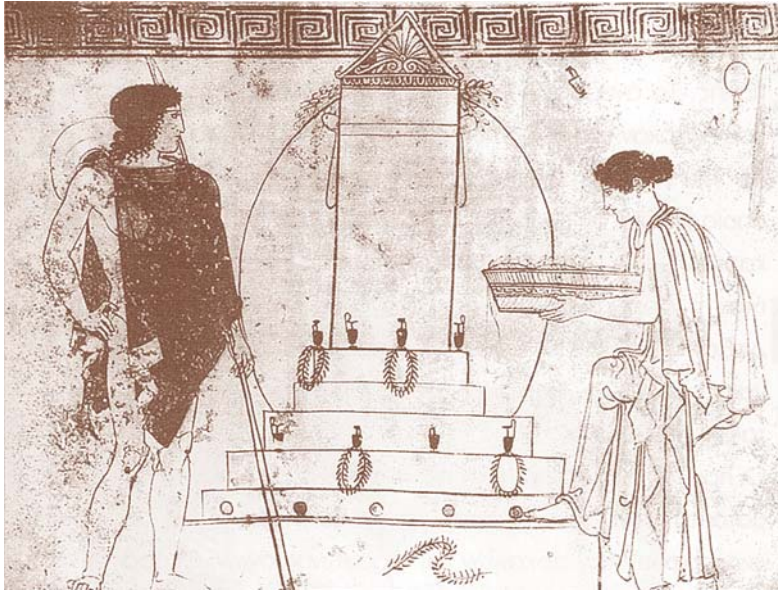
Στην αρχαία Αθήνα το στρατό σε καιρό ειρήνης συγκροτούσαν οι νέοι Αθηναίοι πολίτες που από δεκαοκτώ έως είκοσι χρονών υπηρετούσαν τη θητεία τους.

Πελίκη ερυθρόμορφη, 450–440 π.Χ.
Αποχαιρετισμός νεαρού πολεμιστή που στο δεξί χέρι κρατάει δόρυ και στο αριστερό ασπίδα.

Ο κόσμος των νεκρών

Οι λευκές λήκυθοι, αγγεία για αρώματα με αποκλειστικά ταφική χρήση, αποτελούν πολύτιμες μαρτυρίες για τα ταφικά έθιμα της εποχής. Στις παραστάσεις τους ζωντανεύουν σκηνές από τα αττικά νεκροταφεία των κλασικών χρόνων, όπως η επίσκεψη και ο στολισμός τάφου, καθώς και ο επιτύμβιος θρήνος.

Λευκή λήκυθος με παράσταση επίσκεψης στον τάφο, γύρω στο 430 π.Χ.
Απεικονίζεται γυναίκα που επισκέπτεται τάφο κρατώντας κάνιστρο με προσφορές.
Τη σκηνή παρακολουθεί νεαρός, πιθανώς ο ίδιος ο νεκρός.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- *Pots and Pans of Classical Athens*. Princeton – New Jersey, 1974.
- Μαραγκού, Λ. Ι., *Αρχαία Ελληνική Τέχνη – Συλλογή Ν. Π. Γουλανδρή*. Αθήνα, 1996.
- Τιβέριος, Μ., *Αρχαία Αγγεία*. Αθήνα, 1994-95.
- Φωκά, Ι. - Βαλαβάνης, Π., *Τα Αγγεία και ο Κόσμος τους*. Αθήνα, 1990.
- Vickers, M., *Greek Vases*. Ashmolean Museum, Oxford, 1988.

ISBN: 978-960-7064-67-7